

İntihar Saldırıları: Terör mü Özgürlük Arayışı mı?

Suicide Attacks: Is it Terror or Search for Freedom?

Reşat Açıkgöz¹

Özet

Bu makalede, intihar saldırıları terör ve özgürlük bağlamında ele alınmaktadır. Günümüzün en önemli siyasal olayları arasında yer alan intihar saldırıları, kimilerine göre terör eylemleri, kimilerine göre ise bir özgürlük arayışıdır. Zira bakış açılarına göre değerlendirmeler farklılık göstermektedir. Hâkim anlayışlar, özellikle terörle mücadele eden hükümetler ve statükoya yakın duran kesimler, intihar saldırılarını terör eylemleri olarak görmektedirler. Buna karşılık, bir mücadele taktiği olarak intihar saldırılarına başvuran örgütler ve bu saldırıları gerçekleştiren örgüt mensubu bireyler ise, kendi intihar eylemlerini özgürlük/bağımsızlık arayışı çerçevesinde değerlendirmektedirler. Makalede her iki görüşün argümanlarına karşılaştırmalı olarak yer verilmektedir. Makalede ayrıca, bir öldürme eylemi ve intikam aracı olarak ele alınan İntihar saldırılarının belirli coğrafyalarda, özellikle yoğun çatışma ve işgallerin yaşandığı yerlerde, yoğunlaştığına dikkat çekilmektedir. İntihar saldırılarının anlaşılması için örgütlerin ve bireylerin yapmış olduğu özgürlük vurgusu üzerinde durulmakta; bu saldırıların nedeni olarak da yabancı işgali, çatışma ortamı, örgütlerin politik amaçları ve bireylerin sosyopsikolojik özellikleri ön plana çıkarılmaktadır. Makalede, intihar saldırıları ve saldırganlarıyla ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarına değinilmekte ve bu sonuçlardan hareketle, daha sağlıklı değerlendirmelerde bulunmak için, bu eylemlere başvuran örgüt ve örgüt mensuplarının amaç ve özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmaktadır. Makalede, intihar saldırılarının sadece basit terör eylemleri olarak görülemeyeceği, aksine karmaşık özellikler sergilediği ve özgürlük ve onur gibi kavramlarla birlikte ele alınıp incelenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: İntihar Saldırıları, Terör, İntihar, Özgürlük Arayışı, Direniş Kimliği.

---

1 Yrd. Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, acikgozresat@hotmail.com

Abstract

In this work, suicide attacks are examined in the context of terror and freedom. Suicide attacks, which are seen as one of the most important political events in these days, are considered to be terror attacks for some or a search to be more free the others. Since there are various evaluations on this. The dominant understandings, especially governments who fight against terror organizations and groups representing established order, consider the suicide attacks as a terror attacks. On the other hand, the organizations, who apply suicide attacks as a tactic for fighting, and individuals who perform these attacks has evaluated their suicide attacks in the context of freedom/independence seeking. In this work the arguments of these two different views are comparatively examined. Furthermore, suicide attacks have been intensified certain geographical region for purpose of mass killing and revenge where intense conflict and invasion has been experienced. In order to understand motive of these actions, executioners of these killings, responsible individuals and organisations' their explanatory statements are investigated. In their statements they said that they have done this action for the sake of freedom. The reasons of their assault stand for alien invasions, conflict environment, and political objective of organisations and socio-psychological attitudes of individuals. In the article, findings of investigations of the other researchers on suicide attacks and attackers are summarised briefly. In conclusions, in order to have healthy view on these matters, objective and attitudes of these organisations and individuals should be thoroughly examined. Furthermore, in the article mentioned that suicide attacks simply cannot be seen as only act of terror; in the contrary exhibit complex features. They need to be investigated with concept of freedom and dignity.

Keywords: Suicide Attacks, Terror, Suicide, Freedom, Resistance Identity.

Giriş

İntihar saldırıları günümüzün en önemli siyasal olayları arasında yer almaktadır. Başta çatışma ve kargaşa bölgeleri olmak üzere birçok farklı coğrafyada meydana gelen intihar saldırıları, siyasi amaç taşıyan örgütlerin en fazla kullandıkları yöntemlerden biridir. Rusya'dan Afganistan'a, Irak'tan Sri Lanka'ya, Filistin'den Türkiye'ye, Avrupa'dan Amerika'ya kadar birçok ülkede görülen intihar saldırıları, küresel olmasa da, uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Nerede, ne zaman ve kim(ler) tarafından gerçekleştirileceği belli olmayan bu saldırılar, hem insanlar arasında büyük bir korku meydana getirmekte hem de hükümetlerin üst düzeyde güvenlik önlemleri almalarına neden olmaktadır.

Örgütsel eylemler olan intihar saldırıları, sadece hedef kişi ve kurumlara değil, sivillere ve hükümet dışı kurumlara da yönelik olabilmektedir. İntihar saldırılarında ironik olan, siyasi amaçlar doğrultusunda yapılıyor olmalarına rağmen, siyasi kişi ve kurumlardan çok masum vatandaşların kurban seçilmesidir. Sivil insanların bulunduğu ortamlarda, örneğin bir uçakta, bir otobüste, bir pazar yerinde, bir alışveriş merkezinde, bir camide vs. hedef gözetilmeksizin yapılan intihar saldırıları, sivil can kaybına yol açtığı ve toplumda bir korku havası estirdiği için terörle birlikte anılır olmuştur. İntihar saldırılarını terör kategorisinde ele alanlar, daha çok meselenin bu yönüne bakmakta ve ona göre değerlendirme yapmaktadırlar. Hükümetlerin çoğu da bu eylemlere terör eylemleri gözüyle bakmaktadır.

Bununla birlikte, “zayıfın silahı” olarak gösterilen intihar saldırıları, hem eylemleri planlayan ve finanse eden örgütler hem de bu eylemleri gerçekleştiren kişiler açısından çok daha farklı algılanmaktadır. Hâkim anlayışların aksine, intihar saldırılarına başvuran örgütler kendilerini direniş örgütü veya özgürlük/bağımsızlık için mücadele eden örgütler olarak görmekte, bu saldırıları ise amaçlarına ulaşmada bir araç (yöntem veya teknik) olarak kullanmaktadırlar. Siyasal amaçlar doğrultusunda eylemde bulunan bütün örgütler intihar saldırıları için ihtiyaç duydukları meşruiyeti ise dinlerde ve ideolojilerde bulmaktadırlar. Bazen meşruiyete de ihtiyaç duyulmamakta; zira amaca ulaşmak için başvuru her türlü araç mubah görülmektedir. Dolayısıyla, burada önemli olan, egemen anlayışların onlar ve eylemleri hakkında ne dü-

şündükleri değil, intihar eylemlerine başvuran örgütlerin (özelde ise kişilerin) kendilerini ve eylemlerini nasıl gördükleridir.

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren çok sık başvurulanan intihar saldırıları, bir taktik ve/veya strateji hâlini almış durumda ve bazen kimler tarafından yapıldığı da belli olmamaktadır. Özellikle, Irak gibi şiddet olaylarının yoğun bir şekilde yaşandığı ülkelerde intihar saldırılarının failleri çoğu zaman ortaya çıkarılamamaktadır. Kalabalık ortamdaki bir patlama kolaylıkla intihar saldırısı olarak değerlendirilmekte ve görüldüğü bölgeye göre de karışık bir örgüt hedef tahtasına konulmaktadır. Örneğin, Irak'ta Şiiilerin yaşadığı bir bölgede veya bir Şii Camii yakınında meydana gelen bir patlama için Sünni bir örgüt, tersi bir durumda ise Şii bir örgüt eylemden sorumlu tutulmaktadır. Gerçek ise hiçbir zaman tam olarak anlaşılammamaktadır.

İntihar saldırıları tek tip eylemler değildirler. Bir stratejinin birden çok taktiği ve tekniği olabileceği gibi intihar saldırılarının da değişik uygulama biçimleri vardır. En yaygın görülen intihar saldırısı biçimi, bir kişinin üzerine bomba bağlayıp bunu kalabalık bir ortamda patlatmasıdır. Bunun yanı sıra, bomba yüklü araçları belirli noktalarda patlatmak, bu tip araçlarla askerî alanlara girmek, üzerinde bomba bağlayan birisini uzaktan kumanda ile patlatmak gibi değişik intihar saldırıları biçimleri de bulunmaktadır.

Bu çalışmada, intihar saldırıları, farklı bakış açılarından (hem bu eylemleri terör olarak görenler hem de meşru bulan örgüt ve kişilerin bakışlarından) hareketle ele alınmaktadır. Bir tarafta terör olarak algılanan bir eylem, diğer tarafta bir özgürlük arayışı olarak görülebilmektedir. Hâkim anlayışlar kadar eylemcilerin bakış açısını öğrenmek ve onların gözünden olaylara bakıp değerlendirme yapmak da önem arz etmektedir. Bu makalenin amacı, intihar saldırılarını meşru göstermek ve onları terörle olan bağlantısından koparmak değildir. Bir şiddet eylemi, amacı ne olursa olsun, sivilleri hedef aldığı sürece bir terör eylemi olarak kabul edilir. Ancak, meseleyi anlamak ve daha sağlıklı çözümler yapabilmek için, örgütlerin yapıları ve siyasi amaçlarının meşruluğu ile bu örgütlerin amaçları doğrultusunda hayatlarından vazgeçmek suretiyle eylemde bulunan kişilerin dünya görüşlerini, inançlarını, geçmiş yaşamlarını, sosyo-ekonomik durumlarını ve ruh hallerini de dikkate almak gerekmektedir.

İntihar saldırılarını, bir eylem biçimi olarak, Durkheim'in sınıflandırmış olduğu intihar tiplerinden "özgeci intiharlar" kapsamına yerleştirmek mümkündür. Zira bu intihar tipinde birey, toplum/toplulukla aşırı bütünleştiği için, üyesi olduğu toplumun/topluğun değerleri ve geleceği için kendisini feda etmektedir (Durkheim, 1992: 223). Bununla birlikte, intihar saldırılarını tamamen bu kategoriye yerleştirmek doğru görünmemektedir; çünkü intihar saldırılarında örgütlerin siyasal amaçları ve bireylerin özgürlük vurgusu da önemli bir yer tutmaktadır.

Makalede ilkin, intihar saldırıları tarihsel bağlamda ele alınmakta ve farklı coğrafyalarda farklı örgütler tarafından gerçekleştirilen intihar saldırılarına değinilmekte; ikinci olarak, intihar saldırılarının terörle olan ilişkisi üzerinde durulmakta ve konuyla ilgili farklı görüşlerden söz edilmekte; üçüncü olarak, intihar saldırıları özgürlük bağlamında ele alınmakta ve özellikle bu saldırılara başvuran örgüt ve bireylerin özgürlük vurgusu irdelenmekte; dördüncü olarak, intihar eylemlerinde bulunan kişilerin sosyo-ekonomik durumları ile inanç ve ruhsal özellikleri incelenmekte; son olarak da intihar saldırılarının felsefi bir değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Geçmişten Günümüze İntihar Saldırıları

İntihar saldırılarını, eylemin sonucunun "saldırganın ölümüne bağlı olduğu siyasal, sosyal ve psikolojik" bir eylem yöntemi olarak tanımlamak mümkündür (Sevinçok, 2012: 15). Günümüzde yaygınlık kazanan İntihar saldırıları, her ne kadar çağımıza özgü olgular olarak görülseler de, tarihsel olgulardır. İntihar saldırıları, Hassan'ın (2008: 273) deyişiyle, kökenleri eski olan modern bir yöntemdir. İntihar saldırılarının tarihi eski çağlara kadar geriye gitmektedir. Balcı'nın (2002) bildirdiğine göre, tarihte Yahudiler, Hindular, İsmaililer ve Japonlar, bir taktik olarak intihar saldırılarını kullanmışlardır. Tarihsel olarak en bilinen örnekler ve bu saldırıları ilk kullananlar, Roma'daki Sicariiler ve Selçuklular döneminde ortaya çıkan Haşhaşiler'dir (Hassan, 2008: 273). Milattan önce ise kendisiyle birlikte başkalarını da öldürme olayına (Eski Ahit'teki Samson vakasında olduğu gibi) Yahudi Sikayrileri'nde rastlanılmaktadır (Balcı, 2002). Balcı ayrıca, 18. yüzyılda Hindistan'ın Malabar sahillerinde, Kuzey Sumatra ve Güney Filipinler'de de intihar taktiklerini uygulayan bazı örgütlerin ortaya çıktığını belirtmektedir. 19. yüzyılın sonlarında ise, Rus anarşistler ve milliyetçiler düşmanı

korkutmak ve yok etmek için intihar saldırılarını kullanmayı tercih etmişlerdir (Hassan, 2008: 273). 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde (İkinci Dünya Savaşında) ise, Japon pilotlar uçaklarla (kamikaze) Amerikan üslerine ve savaş gemilerine intihar saldırıları düzenlemişlerdi. Japon pilotların saldırılarının ayırt edici özelliği ise, sadece askeri hedeflere yönelik olmasıydı (Aydınalp, 2011: 203).

Ancak, en yaygın ve tehlikeli biçimiyle intihar saldırıları, 20. yüzyılın son çeyreğinden sonra görülmeye başlanmıştır. Dinsel ve seküler kökenli örgütler, amaçlarına ulaşmak için giderek artan oranda intihar saldırılarına başvurmuşlardır. Modern anlamda intihar saldırılarına başvuran ilk örgütlerden biri, Sri Lanka'da faaliyet gösteren Marksist kökenli Tamil Kaplanları olarak bilinen Tamil Elam Kurtuluş Kaplanları (LTTE) örgütüdür. Hindistan Başbakanı Rajiy Gandhi ile Sri Lanka Devlet Başkanı Prendesa suikastlarından sorumlu tutulan bu örgüt, Mayıs 2009'da Sri Lanka hükümetine bağlı ordu birliklerinin düzenlediği geniş kapsamlı bir operasyon sonucunda fiilen ortadan kalkmıştır. İntihar saldırılarıyla sesini duyuran bir diğer örgüt ise, Güney Lübnan'da faaliyet gösteren Şii kökenli ve Allah'ın taraftarları veya Allah'ın partisi anlamına gelen Hizbullah'tır. Bu örgüt, intihar eylemlerinin ilkinin İsrail'e, ikincisini ise Amerika'ya karşı düzenlemiştir. 11 Kasım 1982'de İsrail'e yönelik bir askeri karargâha düzenlenen ilk eylemde 141 İsrail askeri ve subayı ya ölmüş, ya sakat kalmış ya da kaybolmuştur (Qassem, 2006: 56). Örgütün ikinci eylemi ise daha yıkıcı ve etkili olmuştur. Hüseyin'in (2004: 68) bildirdiğine göre, 23 Ekim 1983'te bir intihar komandosunun yönetiminde bomba yüklü bir kamyon, Beyrut'ta görevli ABD Deniz Kuvvetleri'ne bağlı bir askeri birliğin karargâhında patlatıldı. 296 Amerikalı öldü, 84 tanesi de yaralandı. Eylem o kadar etkili olmuştu ki, ertesi gün Amerika Lübnan'daki askerî güçlerini geri çekmek zorunda kalmıştı.

İntihar saldırıları, Ortadoğu'nun en önemli çatışma alanlarından biri olan İsrail/Filistin bölgesinde de yoğun bir şekilde görülmektedir. Burada, özellikle Filistin'in bağımsızlığı için mücadele eden Sünni kökenli Hamas ve İslâmî Cihad gibi İslami gruplar, intihar saldırılarını kullanmaktadırlar. Pape (2006: 34), Sünni üçgende 13 farklı örgütün olduğunu, fakat bunlardan sadece 4 tanesinin intihar saldırılarına başvurduğunu belirtmektedir. İntihar saldırılarının İslami fundamentalizm ile yakından ilişkili olmadığını belirten Pape (2003: 7), Lübnan ve Irak

gibi ülkelerde meydana gelen intihar saldırılarını, büyük ölçüde o ülkelerdeki yabancı güçlere ait askeri birliklerin varlığına bağlamaktadır. Buna delil olarak Pape (2006: 33), Amerika'nın Mart 2003'te Irak'ı işgal etmesinden önce Irak'ta hiçbir intihar saldırısının görülmemesini göstermektedir. İşgalden sonra ise Irak'ta intihar saldırılarında bir patlama olmuştur. Bir araştırmaya göre, 2004 ve 2005 yıllarında küresel ölçekte 489 intihar saldırısı düzenlenmiş ve bu saldırıların neredeyse %90'ı sadece Irak'ta meydana gelmiştir (Hassan, 2008: 272). Son zamanlarda, Afganistan'da işgal güçleri ve Afgan hükümetiyle çatışan Taliban örgütü de intihar saldırılarına başvurmaya başlamıştır.

İntihar saldırıları, az da olsa, Türkiye'de de görülmüştür. Ergil'in bildirdiğine göre, Türkiye'de PKK tarafından gerçekleştirilen intihar saldırıları 30 Haziran 1995'te başlamış, 5 Temmuz 1999'da sona ermiştir. Bu tarihler arasında 15 intihar saldırısı meydana gelmiş, ancak bunlardan 6 tanesi hazırlık aşamasında kalmıştır. Bu saldırılarda 6 polis ve 9 asker ölmüş, 28 polis ve 47 asker de yaralanmıştır. Ayrıca, sivillerden de 4 kişi hayatını kaybetmiş, 63 kişi de yaralanmıştır. Ergil, 14 intihar saldırganından 11 tanesinin genç kadın olduğunu belirtmektedir (Ergil, 2000: 48). 1999'dan sonra da Türkiye'de intihar saldırıları olmuş; fakat bunların çoğunu üstlenen olmamıştır.

İntihar saldırılarının görüldüğü bir diğer coğrafya ise Çeçenistan/Rusya'dır. 1990-91'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Çeçenler bağımsızlıklarını ilan ettiler. Rusya buna karşı çıkınca iki ülke arasında savaş çıktı. İki ülke arasındaki savaş 1996'da fiilen sona ermesine rağmen, çatışmalar ve intihar saldırıları gibi olaylar devam etti. Bazı Çeçen gruplar, özellikle Kara Dullar olarak bilinen grup, Moskova vb. yerlerde çeşitli intihar eylemleri gerçekleştirdiler. Bunlardan en bilineni, 2002 yılında Moskova'daki tiyatro eylemidir. Speckhard ve Ahkmedova'nın (2006: 436) bildirdiklerine göre, içlerinde vücutlarına bomba bağlayan 19 kadının da bulunduğu 40 kişilik bir ekip, tiyatroyu içindeki 800 kişiyle birlikte üç gün boyunca işgal ettiler (bu olay rehine krizi olarak bilinir). Bu olay sonucunda 129 rehine hayatını kaybetmişti, ki bunların çoğu olayı sonlandırmak isteyen Rus Özel Birliklerinin içeriye attığı gazdan etkilenerek ölmüştü. Şimdiye kadar Çeçenlere atfedilen intihar eylemleri sayısı 28'dir. Bu 28 eyleme 112 kişi katılmış, bunlardan 48'i kadın (%43), 64'ü ise erkektir (%57).

Geçmişle kıyaslandığında, günümüzde meydana gelen intihar saldırılarının oldukça farklı özellikler sergilediği görülmektedir. Her şeyden önce, askeri hedeflerden sivil hedeflere doğru bir kayış görülmektedir. İkincisi, intihar saldırıları sonucu meydana gelen kayıp, tahribat ve korku eski intihar saldırılarıyla kıyaslanamayacak bir boyuta ulaşmıştır. Üçüncüsü, değişik dinlerden ve ideolojilerden beslenen birçok örgüt, bir mücadele taktiği olarak intihar saldırılarına başvurmaktadır. Zedails'ın (2004: 1) belirttiğine göre, günümüzde 14 ülkede 17 örgüt intihar saldırılarını kullanmaktadır. Dördüncüsü, eylemcilerin çoğu yoksul, eğitimsiz ve kimliksiz değil, aksine eğitilmiş ve maddî sıkıntısı olmayan kişilerden oluşmaktadır.

Bununla birlikte, intihar saldırılarını yapıldığı döneme göre değerlendirmek gerekmektedir. Çapan (2004), intihar saldırılarını, barış ve savaş dönemleri olmak üzere iki döneme ayırmak gerektiğini belirtmektedir. Barış döneminde, özellikle sivillere yönelik yapılan intihar saldırıları, çoğu kesim tarafından terör eylemleri olarak görülmektedir. Savaş döneminde ise değerlendirmeler farklılık göstermektedir. Değerlendirmeler yapılırken kısmî veya topyekûn savaş hâlinin olup olmadığı, savaşı hangi tarafın başlattığı ve taraflardan hangilerinin intihar saldırılarına başvurduğu, bir işgalin söz konusu olup olmadığı, intihar saldırıları dışında bir mücadele yönteminin bulunup bulunmadığı, savaştan önce intihar saldırılarının görülüp görülmediği gibi hususlar dikkate alınmaktadır. Sonuçta, bazı kesimler, barış döneminde olduğu gibi, savaş döneminde de intihar saldırılarını terör kategorisinde değerlendirmekte, bazıları ise bir direniş taktiği veya bir var olma mücadelesi olarak görmektedirler. Baskı, zulüm ve aşağılanmaya maruz kalan kesimler, belki de direnmek için başka silahları olmadığı için, intihar saldırılarına başvurumaktadırlar. Zira Wolf'un da (2000: 12) belirtmiş olduğu gibi direnmek bir sebep değil sonuçtur. Örneğin, 28 yaşında 5 çocuk annesi bir intihar eylemcisi şunları söylemekte: "Dünyaya şunu söylemek zorundayım. Eğer bizi savunmazlarsa, o zaman bizler sahip olduğumuz tek şeyle, bedenlerimizle, kendimizi savunmak zorundayız. Bedenlerimiz, emrimizde olan tek savaş aracıdır" (Zedails, 2004: 1).

Örgütlerin intihar saldırılarına hükümetler/devletler de "meşru misillemeler" (Güzel, 2002: 15) dedikleri şeyle, yani bombalı saldırı, hava saldırısı ve saldırılarla bağlantısı olan ülkeyi işgal ederek karşılık vermektedirler. Örneğin İsrail, Hizbullah'ın intihar saldırılarına karşılık

olarak 8 Mart 1985'te Hizbullah'ın manevî lideri olarak kabul edilen Şeyh Hüseyin Fadlallah'a bomba yüklü bir araçla saldırıda bulunmuş, saldırı sonucunda 85 kişi hayatını kaybetmiştir (Hüseyin, 2004: 81). Yine Amerika Birleşik Devletleri de, 11 Eylül 2001 saldırısından sonra, önce El-Kaide üyelerinin saklandığını iddia ettiği Afganistan'ı, daha sonra ise kitle imha silahlarını barındırdığı gerekçesiyle Irak'ı işgal etmiştir.

Terör Bağlamında İntihar Saldırıları

Latince kökenli Fransızca bir sözcük olan *terör*, kelime anlamı olarak yıldırım, korkutmak, dehşete düşürmek ve caydırmak anlamlarına gelmektedir (Güzel, 2002: 15). Literatürde ise terör, özellikle siyasi amaç taşıyan örgütlerin bu amaçlarına ulaşmak için başvurdukları şiddet içerikli eylemlerini ifade etmektedir.² Terör sözcüğü, Aktaş'ın (1992: 50-51) belirttiği gibi, ilk kez Fransız Devrimi sonrasında, 1793-1794 yıllarında işlenen, ama devletin işlediği cinayetleri tanımlamak için kullanılmıştır. Bu esnada hâkim olan yönetim de “terör rejimi” olarak isimlendirilmiştir. Terörist kelimesi ise, ilk defa “Filistin’de İngiliz sömürge yönetimine karşı sabotaj eylemlerinde bulunan Yahudi örgütler için kullanılmıştı” (Özel, 2007: 15). Ancak, zaman ve koşulların değişmesiyle hem kavramlarda hem de uygulamalarda değişiklikler meydana gelmiştir. Ortak bir tanım birliği ve evrensel ölçütler olmamakla birlikte, Avrupa Birliği gibi topluluklar ve Amerika gibi dönemin güçlü ülkeleri birtakım ilkelere göre terör tanımı yapmakta ve bir terör örgütleri listesi oluşturmaktadırlar. Fakat burada da bir uzlaşma bulunmamaktadır. Örneğin, Avrupa Birliği Filistin’in bağımsızlığı için mücadele eden örgütlerden biri olan Hamas'ı terör örgütleri listesinde gösterirken, Birliğe aday ülkelere biri olan Türkiye aynı örgütü özgürlük için mücadele eden bir direniş örgütü olarak görmektedir. Dolayısıyla, terör eylemleri söz konusu olduğunda, her zaman “kime göre” ve “kimler için” sorularını sormak gerekmektedir.

---

2 Terör, kimler tarafından ve nasıl yapıldığına göre farklı biçimler almaktadır. Örneğin, eğer terör eylemi aşağıdan ve hükümet dışı güçlerden geliyorsa bu “devlete karşı terör” olarak adlandırılmakta; eğer yukarıdan ve devlet kanalıyla yapılıyorsa buna “devlet terörü” denilmekte; eğer birçok ulusu ilgilendiren bir eylemse ve uluslararası bağlantılar kullanılarak yapılmışsa bu da “uluslararası terörizm” olarak isimlendirilmektedir.

Terör ya da terörizm³ ile ilgili iki genel yaklaşım vardır. Candansayar'ın belirttiğine göre, birinci yaklaşım terörizmi asi, isyankâr kişi veya gruplarca kullanılan siyasal şiddet olarak tanımlamakta ve her türlü başkaldırı hareketini terörizm olarak değerlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre, terörizmi bir şiddet yöntemi olarak kullanan gruplar veya hükümet dışı güçler, demokratik toplum düzenini yıkmayı, toplumda kargaşa meydana getirmeyi ve toplumu bölmeyi amaçlamaktadırlar. Bu yaklaşım, teröristleri ise ruh hastası ve akıl dışı istekleri olan intihara yatkın kişiler olarak görmektedir. Bu yaklaşımı benimseyenler, terörizmle mücadele noktasında, teröristlerle hiçbir uzlaşma çabası için girilmemesi gerektiğini ve gerek görüldüğünde hükümetlerin güç kullanmalarının şart olduğunu savunmaktadırlar.

İkinci yaklaşım ise, terörizmi dolaysız kurbanlarından ziyade daha geniş bir grubun tutum ve davranışlarını etkilemek için siyasal amaçlı şiddet kullanımı olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşımı benimseyenler, terörizmin toplumsal ve siyasal sorunlardan dolayı bir kişiye, gruba veya devlete beslenen düşmanca duygulardan kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Bunlar, son yıllarda terörizmin yükselişini ise özel mesaj gönderme, kamuoyunun dikkatini çekme ve iletişim ihtiyacının artmasına bağlamaktadırlar. Terörizmle mücadele noktasında ise, güç kullanarak çözüm üretmenin mümkün olmadığını, aksine nedenlerin doğru araştırılması ve uzlaşmacı çözüm yollarının bulunması için çaba harcanması gerektiğini öne sürmektedirler (Candansayar, 2002: 377-378).

Terör bir şiddet eylemi, ama Cirhinlioğlu'nun (2004: 19) belirttiği gibi şiddetten öte bir şey olduğu için, birçok yazar intihar saldırılarını terör/terörizm bağlamında ele almakta ve bu saldırılar için “intihar terörizmi” tabirini kullanmaktadır (Bkz. Pape, 2006; Hassan, 2008; Ergil, 2000; Speckhard&Ahkmedova, 2006).

Terörizmi üç grupta (gösteri terörizmi, yıkıcı terörizm ve intihar terörizmi) ele alan Pape (2003: 3-4), intihar terörizminin stratejik bir man-

---

3 Terör ve terörizm kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak, terör denildiğinde daha çok bir olaya ve bu olayın simgelediklerine gönderme yapılmakta; terörizm denildiğinde ise bu olayın oluşum sürecindeki yol, yöntem, düşünce ve teknikler kastedilmektedir. Kısacası, terör kavramı özeli/olayı, terörizm ise geneli/olguyu dile getirmektedir (Cirhinlioğlu, 2004: 24-25).

tığı olduğunu belirtmekte ve onu “özünde, hedef hükümeti politikasını değiştirmeye zorlamak anlamında, bir baskı stratejisi” olarak tanımlamaktadır. İntihar terörizminin hedefinin otoriter hükümetler değil, demokratik/politik sistemlere sahip devletler olduğunu belirten Pape (2006, 28-29), intihar saldırılarının üç düzeyde analiz edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

- i. İntihar terörizmi terörist gruplar için niçin anlamlıdır (stratejik mantığı),
- ii. Niçin kitle desteğini kazanıyor (sosyal mantığı),
- iii. İntihar bombacısını motive eden şeyler (bireysel mantığı).

Pape’e göre, intihar saldırıları mantıklı ve anlamlıdır; çünkü onu yapan gruplarca işe yaradığı öğrenilmiştir. 1980 ila 2001 arasında 188 ayrı intihar saldırısı olduğunu belirten Pape (2003: 6), bunların %95’inin (179) örgütlü ve mantıklı, sadece 9 tanesinin rastgele olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte Pape, iki önemli olguya da dikkati çekmektedir. Birincisi, intihar saldırılarının İslami fundamentalizmle sınırlı olmaması, ikinci ise bu saldırıların meydana gelmesinin ve artmasının yabancı güçlerin varlığına bağlı olmasıdır.

Pape (2005), intihar saldırılarının büyük ölçüde yabancı işgal güçlerinin varlığına bağlamaktadır. Pape’e göre, birçok örgüt temelde, işgale karşı mücadele vermek için ortaya çıkmıştır. Pape, buna delil olarak, örgüt içinde farklı dinlere mensup kişilerin bir arada bulunmasını göstermektedir. İntihar saldırılarının sanıldığı gibi aksine İslâmî köktencilikten kaynaklanmadığını belirten Pape, intihar saldırıları gibi örgütsel eylemlerin yabancı işgal güçlerine karşı bir tepki olduğunu ifade etmektedir. Filistin ve Irak’tan örnekler vererek iddiasını doğrulamaya çalışan Pape, Amerika’nın Mart 2003’te Irak işgalinden önce, Irak’ta herhangi bir intihar saldırısının meydana gelmediğini, işgalin ve savaşın başlamasıyla intihar saldırılarında büyük bir patlamanın yaşandığını belirtmektedir. Pape ayrıca, Irak’ta Es-Sadr’ın komutasındaki direniş gruplarının ortaya çıkışını da yabancı işgal güçlerinin varlığıyla açıklamaktadır.

Pape’ın görüşlerine karşı çıkan Moghadam (2006) ise, intihar saldırılarının sadece yabancı işgal güçlerin varlığıyla izah edilemeyeceğini ileri sürmektedir. Moghadam’a göre, yabancı güçlerin işgali önemli

bir etken olmakla birlikte, örgütlerin ölüm veya şehitlik anlayışları da asıl etkenlerden biridir. Moghadam ayrıca, Pape'n intihar saldırılarının başarısı için verdiği %54'lük oranının gerçeği yansıtmadığını, gerçek oranın %24 olduğunu öne sürmektedir. Moghadam, intihar saldırılarının sebebi olarak yabancı işgal güçlerinin gösterilmesi hâlinde, bu saldırıların işgal güçlerinin fiilen bulunmadığı yerlerde meydana gelmesini açıklayacak makul bir sebebin bulunmadığını ifade etmektedir. Mesela, el-Kaidenin Mısır'daki bir intihar saldırısı işgal güçlerinin varlığıyla izah edilemez; çünkü bu ülkede yabancı güçlerin işgali veya varlığı söz konusu değildir. Dolayısıyla, Moghadam'a göre, El-Kaide gibi örgütlerin cihad adına dünyaya savaş ilan etmeleri önemli bir unsur olarak karşımızda durmaktadır.

Pedahzur ve Perliger ise (2006), 11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası bir nitelik kazanan intihar saldırılarını farklı bir yaklaşımla ele almaktadırlar. Yazarlar, “son yıllardaki intihar saldırılarını, özellikle El-Kaide ve Filistinli gruplarla ilgili olanları anlamak için örgütlü yaklaşımı sosyal ağ yaklaşımıyla tamamlamayı” önermektedirler. İntihar saldırılarının doğasının değiştiğini belirten Pedahzur ve Perliger, kurulu hiyerarşik gruplar yerine “yatay ağlar” analizi dedikleri şeye başvurmanın daha doğru olduğunu ifade etmektedirler. Pedahzur ve Perliger'e göre (2006: 1989-1990), hiyerarşik gruplarla yatay ağlar birbirlerinden farklıdır. Örneğin, birincisinde liderlik olduğu halde, ikincisinde liderlik çok önemli değildir. Farklılık, her ikisinin yapı ve işlevinde de görülmektedir. Pedahzur ve Perliger' göre, geleneksel hiyerarşik gruplar, genellikle askere alma programlarını başlatırlar, potansiyel adayları seçerler, onları katılmaya ikna ederler veya zorlarlar ve onları intihar saldırıları gibi çeşitli operasyonlar için eğitirler. Yatay ağlar ise, aksine, çoğunlukla arkadaşlık ve aile ilişkileri aracılığıyla şekillenirler; katılım ise genellikle bir arkadaşın arkadaşı olmak biçimindedir. Eğitim de, eğer varsa, kısadır ve işe alan kişi tarafından verilir.

Dünyada yaşanan değişimlere paralel olarak örgütlerin yapılarında ve stratejilerinde de değişiklikler meydana gelmektedir. Şiddete başvuran örgütler, zamanla bu davranışlarından vazgeçebilir veya şiddet için, intihar saldırıları gibi, farklı teknikler kullanabilirler. Örneğin, İspanya'da yıllarca Bask bölgesinin bağımsızlığı için mücadele eden ve adı birçok şiddet eylemine karışan ETA, 20 Ekim 2011'de şiddet eylemlerine başvurmadan vazgeçtiğini açıklamıştır. İntihar saldırıları da 1980'lere

kadar çok bilinen bir yöntem olmamasına rağmen, artan yabancı işgal-lerine ve devlet terörüne karşı bir tepki ve karşı koyma aracı olarak giderek yaygınlık kazanmıştır. Özellikle, çatışma ve kargaşaların yoğun olduğu Ortadoğu gibi yerlerde bu saldırıların çokça görülmesi ve cami/türbe gibi dini mekânların da hedef seçilmeye başlanması, beraberinde birtakım kuşku- ları da getirmektedir.⁴ Kirli bir savaşın hüküm sürdüğü bu yerlerde gerçekle yalan sürekli yer değiştirmektedir. Gerçeğin üstünü örten ve görülmesini engelleyen en önemli unsur ise medyadır.

Failleri belli olsun olmasın, ister örgüt eliyle gerçekleştirilsin isterse başka kanallar tarafından yapılsın, ister meşru olarak görülsün isterse terör olarak nitelendirilsin, neticede intihar saldırılarından en büyük zarar gören- her saldırıda onlarca kişinin öldüğü- siviller olmaktadır. Bu saldırılar özellikle, eylemlere “tanıklık edenler” (Sevinçok, 2012: 16) üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. İntihar saldırılarının toplum ve bireyler üzerinde meydana getirdiği tahribat gerçekten çok büyüktür. İntihar saldırılarının görüldüğü yerlerde, insanın en temel ihtiyaçlarından biri olan “güvenlik”, yerini kargaşa, korku ve endişeye bırakmıştır. İnsanlar nerede ve ne zaman geleceği belli olmayan bir tehditle karşı karşıya kalmışlardır. Bu yüzden, Speckhar ve Ahkmedova (2006: 429), intihar taktiğinin 21. yüzyılın felaketi olduğunu belirtmektedirler.

Özgürlük Arayışı Bağlamında İntihar Saldırıları

Özgürlük (hürriyet), her türlü baskıdan uzak serbest düşünme veya davranma anlamına gelmektedir. Özgürlük, bir var olma istenci ya da yaşam iksiri olarak tanımlanabilir (Açıkgöz, 2008: 95). Zira, Sartre’ın belirtmiş olduğu gibi, insan eylemlerine anlam kazandıran ve insanı davranışlarından sorumlu bir varlık hâline getiren asıl şey özgürlüktür. Özgürlük olmadan insan davranışının ne bir anlamı olabilir, ne de insan bu tür bir davranışından ötürü sorumlu tutulabilir. Dolayısıyla, özgürlük olmadan yaşanan bir hayat bireyler için bir anlam ifade etmemektedir. Bir intihar eylemcisi bu durumu “bir insan için en iğrenç şeyin özgürlük olmadan yaşamaya zorlanmak olduğu” şeklinde dile

---

4 İzlediğim bir televizyon programında Arap Baharı adlı kitabın yazarı Turan KIŞLAK-ÇI şunları söylemişti. Irak’ta, Amerikalı askerler kontrol noktasında arama yapma bahanesiyle arabaları durdurmakta, arama yaparken arabadaki kişiler fark etmeden arabaya uzaktan ayarlı bomba yerleştirmekte, sonra bu arabayı takip etmekte ve araba pazar yeri ve cami gibi kalabalık bir yerde durduğunda ise arabayı patlatmaktadırlar. Medyada ise bu tip bombalı saldırılar genellikle intihar saldırısı şeklinde yer almaktadır.

getirmektedir (Jaber, 2002). İntihar saldırılarını gerçekleştirenler, dini inançları ne olursa olsun ve herhangi bir ideolojiye bağlılıkları ne derecede olursa olsun, özgürlüğü “uğruna ölecek şeyler”den biri olarak gördüklerini söylemek mümkündür. Zira bunlar, Hüseyin’in (2004: 9) belirttiği gibi, “onurlu bir ölümü haysiyetsiz bir hayata” tercih etmektedirler.

Üzerlerine bomba bağlayıp patlatmak suretiyle intihar edenlerin intihar etmeden önce verdikleri mesajlara, intihar eylemleri için eğitilen kişilerin verdikleri demeçlere, ölen intihar bombacılarının aile, akraba ve yakın arkadaşlarıyla yapılan görüşmelere dikkat edilirse, verilen mesajlarda “özgürlük” ve “onur” vurgusunun oldukça önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Dolayısıyla, meseleyi özgürlük ve onur bağlamında ele almakta yarar vardır.

Başlangıç için Kasım 2010’da başlayan ve bütün Arap dünyasını etkisi altına alan isyan dalgasına ve bu isyan kıvılcımını başlatan kişinin durumuna bakılabilir. İsyân kıvılcımını ateşleyen kişi, 36 yaşında üniversite mezunu işsiz bir genç olan Tunuslu Muhammed Bauzizi idi. İşsiz olduğu için sebze-meyve satmak zorunda kalan Bauzizi, tezgâhı elinden alındığı ve hakarete uğradığı için 10 Aralık 2010’da kendisini yaktı. Ağır yaralanan Bauzizi, daha sonra hayatını kaybetti.

Muhammed’in dindar bir genç olduğunu söyleyen annesi, onun tezgâhı elinden alındığı ve dolayısıyla parasız kaldığı için değil, bir kadın görevli tarafından hakarete uğradığı ve onuru ayaklar altına alındığı için kendini yaktığını söyledi. Annesine göre, Muhammed parasız yaşardı, ama onursuz yaşayamazdı.⁵ Oğlunu şehit olarak gören ve onunla gurur duyan annesi, “bizim için onur ekmekten daha önemlidir” diyordu (Sınırsız Haber, 2011).

Zulüm, baskı ve haksızlıkların olduğu yerlerde isyan, başkaldırı, şiddet ve kargaşanın meydana gelmesi sık rastlanılan bir durumdur. Castells’in (2006: 191) belirttiği gibi “nerede baskı varsa, orada baskıya karşı direnme vardır; nerede yeni egemenlik biçimleri ortaya çıkarsa, orada bunlara karşı koyacak yeni direniş biçimleri ortaya çıkar.” 20. yüzyılın son çeyreğinden bu yana intihar saldırılarının görüldüğü yerlere bakıldığında, buralarda adaletsizliğin önemli bir sorun olarak

5 Tunuslu genç bir kadın şöyle haykırıyordu: “iş, özgürlük ve onur istiyoruz.”

yaşandığı görülmektedir. Cronin'in (2003: 6) belirttiği gibi, intihar saldırılarında adaletsizliğe karşı öfke, intikam ve cezalandırma önemli bir motivasyon kaynağıdır. Özellikle, Ortadoğu'da teşekkül eden örgütlerin çoğunun zulüm ve baskıya veya işgal ve adaletsizliğe karşı bir tepki olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Kendilerini direniş örgütü olarak gören bu gruplar, hem üyeleri arasında bir "direniş kimliği" meydana getirmişler⁶, hem de eylemlerini haklı ve meşru göstermek için dini kaynaklardan referans almışlardır. Dinin açıklayıcı ve meşrulaştırıcı gücü yanında, bireysel düzeyde "intikam ve anlamsızlık duygusu" da intihar eylemlerine yön vermektedir (Aydınalp, 2011: 257).

Bununla birlikte, direniş kutsal bir anlam katmak ve örgüte katılımı arttırmak için, sıkça "cihad" ve "şehadet" gibi dini emirler ve mükâfatlara başvurulmaktadır.⁷ Aydınalp'ın (2011: 255) belirttiği gibi, "eylemcilerin, şehitlik ve kendilerini yaratıcıya kurban etme anlayışı içinde eylemlerini meşrulaştırdıkları görülmektedir." Şehitlik ve cihad, bazı İslami gruplar için- özellikle Hz. Hüseyin'in şehadetinden beslenen Şii gruplar için- hayati bir öneme sahiptir. Khosrokhavar'ın da (2006: 56) belirttiği gibi "çağdaş Şii dünyasının ayırt edici özelliği, yeni ve eylemci bir duyarlılıkla yorumlanan şahadete aşırı paha biçmesidir." Dolayısıyla, düşmana karşı cihad ederek şehitlik mertebesine ulaşmak, Allah'ın rızasını kazanmanın bir yolu olarak görülmektedir. Şeyh Ahmet Yasin'in belirttiği gibi eylemlerde tek gaye, "Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaktır" (Aydınalp, 2011: 257).

Örgütlerin ve eylemcilerin eylemde bulunurken birtakım dini ve ideolojik kaynaklara başvurmaları ve bazı dini değer ve sembollerden yararlanmaları doğal bir durumdur. İster dinsel isterse seküler olsun, her örgüt mücadelesini haklı göstermek için birtakım faktörlere ve eylemlerini meşrulaştırmak için de bazı dini ve ideolojik referanslara ihtiyaç

---

6 İsvaçli siyaset felsefecisi Chantal Mouffe, direniş kimliği bağlamında şunları söylemekte: Ben eğer Filistin'de yaşıyor olsaydım, mutlaka direnişçi olurum, dolayısıyla Batı gözünde terörist olurum. Eğer emperyalistler bir ülkeyi işgal etmişlerse ki ediyorlar, o ülke halkının bu işgali kaldırmak üzere şiddete başvurmasından daha doğal ne olabilir? (Müftüoğlu, 2011).

7 Arıboğan (2003: 161-162), Roma'daki Sicariiler gibi Haşhaşilerin de eylem aracı olarak "hançer" kullandıklarını; ayrıca Haşhaşilerin hançeri "sırf güvenilir bir silah olması nedeniyle değil, cinayete kutsal bir mana yükleyebilmek amacıyla da" kullandıklarını belirtmektedir.

duyar. Mücadeleyi haklı göstermek için daha çok zulüm, baskı, işgal ve insan hakları gibi unsurlara; eylemleri meşru kılmak için de şehadet ve cihad gibi dini değerler ile devrim gibi ideolojik unsurlara başvurulmaktadır. Neticede, bütün haklı gösterme ve meşru kılma çabaları, direniş kimliğinin sadece bir, ama önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bunlar olmasa bile, direniş hareketleri yine de var olmaya devam edecektir.

Burada, karşı bir itiraz olarak şöyle genel bir kanı ortaya çıkmaktadır. Zulüm ve baskıya karşı kurulduğunu iddia eden örgütler de, masum insanlara yönelik eylemlerde bulunarak zulüm ve baskıya başvurmakta ve dolayısıyla kendi varoluş amaçlarıyla çelişmektedirler. Araç olarak başvurdukları bir yöntem daha sonra bir amaç haline gelmektedir. Zira çok sık başvurulan bir araç (örneğin intihar saldırıları), süreç içerisinde anlam kaybına uğramakta ve araç olmaktan çıkıp bir amaç haline gelebilmektedir. Direnişin, özgürlük arayışının ve onurunu geri almanın bir aracı olarak görülen intihar saldırıları, sanki bir amaç haline gelmiş durumda. Burada artık temel amaç, özgürlüğü ve onuru elde etmek değil, şehit olmak ve Cennet gibi bir mükâfatı kazanmaktır. Ayrıca, bu tip saldırılarda yüzlerce masum insan hayatını kaybetmektedir. Bu da başlı başına büyük bir zulüm ve haksızlıktır.

Aslında, çift yönlü işleyen bir süreçle karşı karşıya bulunmaktayız. Şiddete maruz kalanlar şiddete başvurmakta, ağır travmalara uğrayanlar başkalarına travma yaşatmak istemekte, zulüm ve haksızlığa uğrayanlar intikam peşinde koşmakta, özgürlük ve onurunu kaybedenler, bunları geri almak için canlı bomba haline gelmektedirler. Ancak, burada temel soru şudur: Dünyanın birçok yerinde acı yaşayan ve haksızlığa uğrayan milyonlarca insan bulunmakta; niçin herkes değil de sadece belirli halklar ve gruplar intihar saldırıları gibi şiddet eylemlerine başvurmaktadırlar? Sömürge halklarının durumu bağlamında meseleye yaklaşan ve bu halklar arasındaki şiddet eğilimlerini inceleyen Fanon, şiddetin bu halklar arasında kaçınılmaz bir olgu olduğunu belirtmektedir. “Şiddet bireysel düzeyde temizleyici bir güçtür. Sömürge insanını aşağılık kompleksinden, umutsuzluk ve pasifikten kurtarır, ona cesaretini ve özgüvenini yeniden kazandırır” (Fanon, 2007: 98).

Sömürge halkların bir savunma yöntemi olarak şiddeti “halkın özgürlük hayallerini bile olanaksız kılmak” isteyen sömürgecilerden öğren-

diğini belirten Fanon (2007: 96), iki halk arasındaki yaşam farklarına dikkat çekmekte ve sömürge halkın yaşadığı yerleri ve ruh hallerini betimlemektedir.

“Sömürge halkının şehri ya da en azından yerli şehir, siyah kölelerin köyü, eski şehir, rezervasyon bölgeleri, adları kötüye çıkmış insanların yaşadığı, adları kötüye çıkmış bir yerdir. Rasgele bir yerde, rasgele bir şekilde doğarsınız. Rasgele bir yerde, rasgele bir nedenle ölürsünüz. Boş yerin olmadığı bir dünyadır orası; insanlar üst üste yaşar, kulübeleri birbirinin üstüne inşa edilmiştir. Sömürge halkının şehri aç bir şehirdir; ekmeğin, etin, ayakkabının, kömürün, ışığın açlığının çekildiği bir yer. Sömürge halkının şehri, büzülmüş, diz çökmüş bir şehirdir, pisliğe gömülüdür. Pis zencilerin ve Arapların bölgesidir. Sömürge tebaa sömürgecinin bölgesine imrenerek, şehvetle bakar. Sahip olma düşleri kurar. Sahip olmanın her türü: sömürgecinin masasında oturmak, sömürgecinin yatağında yatmak, mümkünse de karısıyla. Sömürge halkı kıskançtır. Sömürgeci de bunun farkındadır ve onların kaçamak bakışlarını yakaladıkça, sürekli tetikte durarak, acı acı söylenir: ‘Yerimizi almak istiyorlar’ Doğrudur da. Hiç değilse günde bir kez kendini sömürgecinin yerinde hayal etmemiş tek bir yerli yoktur” (Fanon, 2007: 45-46).

İntihar saldırıları örgütsel eylemlerdir; fakat eylemleri gerçekleştirenler bireylerdir. Bireyler her ne kadar grup kimliğiyle örgüte bağlanmışsa ve örgüte karşı bir aidiyet duygusu içine girmişlerse de, örgütün amaçlarıyla bireylerin istek ve beklentileri her zaman uyumlu olmayabilir. Zira örgütün yapısı ve örgüt liderlerinin tutumları çok farklı olabilmektedir. Ayrıca, örgütlerin yapısını oluşturan üç unsurdan biri olan “strateji ve taktikleri” (Erkilet, 2004: 43) bireyler değil, örgütün üst kadrosu belirlemektedir. Bireyler, sadece belirlenmiş strateji ve taktikler doğrultusunda belirlenmiş hedeflere yönelik eylemlerde bulunurlar. Zaten örgütleri asıl farklı kılan, yani onların bir terör örgütü mü yoksa direniş hareketi mi veyahut sadece bir muhalefet hareketi mi olduğunu belirleyen şey de onların takip ettiği strateji ve taktiklerdir. Bu strateji ve taktiklerin belirlenmesinde ise liderler ve liderlerin aidiyet duydukları din ve ideolojiler önemli bir yere sahiptir. Mese-

la, İslâm diniyle bağı bulunan gruplar, İslam'daki cihad⁸ olgusundan hareketle rahatlıkla silahlı bir direniş yöntemini benimseyebilir. Bu tür bir örgüte mensup bireyler de cihad ettiğini düşünerek ve şehit olacağına inanarak kolaylıkla bir intihar bombacısı olabilmektedir. Keza, Marksizm gibi devrime inanan ve devrim için şiddet kullanımını meşru gören örgütler, çok rahat bir şekilde silahlı mücadeleyi bir strateji veya taktik olarak benimseyebilirler. Dolayısıyla, “neden aynı durumda olan bütün gruplar ve kişiler değil de, sadece belirli gruplar ve kişiler şiddet eylemlerine başvurmaktadırlar” sorusuna örgütlerin yapısı, ideolojisi ve izlediği yöntem ve taktikler ile bireylerin örgütlere olan sıkı bağlılığıyla kısmi bir cevap verilebilir.

Burada, ölüm olgusu üzerinde de biraz durmak gerekir. Zira her şiddet eylemine veya doğrudan silahlı bir mücadeleye katılan eylemciler, doğrudan ölümlerle yüzleşmeyebilirler; ölüm bir ihtimaldir, fakat hiçbir zaman kesin bir sonuç değildir. İntihar saldırılarında ise ölüm bilinçli bir tercihtir ve ölümlerle doğrudan yüzleşilir. Sonuç önceden bellidir. Tek ihtimal eylemcinin bombayı patlatmadan önce yakalanması veya patlama sonucunda ölmemesidir. Ölümü tercih etme tarihteki örgütlerde de görülen bir durumdur. Örneğin, Hasan Sabbah'ın örgütüne mensup olanlar (fedaîler), eylemi gerçekleştirdikten sonra kaçmak yerine, olay yerinde bekleyip öldürülmeyi beklemişlerdir. Roma'daki Sicariiler ise, eylemleri doğrudan intihar saldırıları biçiminde olmamışsa da, kaçışın mümkün olmadığı zamanlarda teslim olmak yerine, kendilerini öldürme yoluna gitmişlerdir. Nitekim sonları da toplu intihar şeklinde olmuştu. İmparatorluğun kuşatmasından kaçan Sicariiler “Eleazar Ben Jair'in liderliğinde Masada kalesine sığındılar. Kale, Romalılar tarafından düşürüldüğünde, tüm Sicariiler ölü bulundular. Teslim olmak yerine ölümü tercih etmişlerdi” (Arıboğan 2003: 161-162).

İntihar saldırılarında örgütsel faaliyet ile bireysel eylem birbirini tamamlayan unsurlardır. Bir intihar saldırısında en önemli koşul, saldırıyı gerçekleştirecek kişinin gönüllülüğü ve bireysel tercihidir; yeterli ve gerekli koşul ise örgütün varlığıdır. Bireysel tercihten sonra örgüt devreye girer ve intihar komandosu olmak isteyen kişiyi bir program

---

8 Cihadı kabilecilik bağlamında ele alan Barber (2013: 17), onu şöyle tanımlamakta: “Cihad, sömürgecilikle emperyalizme ve bunların ekonomik evlatları olan kapitalizm ve moderniteye karşı öfke dolu, fanatik bir tepkidir.”

dâhilinde eğitmeye başlar. Bu programın içerisinde hem kişiyi eyleme motive eden ve ona eyleminin haklı ve meşru olduğunu göstermeye çalışan dinsel kaynaklar vardır, hem de eylem için gerekli olan araç-gereç ve teknikler bulunmaktadır. Yani bireysel tercihten sonraki bütün aşamalar örgütün kontrolü altındadır ve örgüt tarafından yürütülmektedir.

İntihar Komandoları

İntihar eylemlerini gerçekleştiren kişiler için farklı tabirler kullanılmaktadır. Canlı bomba, intihar bombacısı, ‘Müslüman Komando Birimleri’ (Hüseyin, 2004: 15) ve ‘Allah’ın Yeni Şehitleri’ (Khosrokhavar, 2006) gibi nitelendirmeler bunlara örnek verilebilir. Neticede, ister terörist olarak algılsın, isterse şehadete koşan bir mücahit olarak görülsün, intihar saldırılarını bir eylem biçimi olarak görenlerin sayısı giderek artmaktadır. Artmakta olan, hayat ile ölüm arasındaki tercihini *gönüllü* bir şekilde ölümden yana koyan genç erkeklerin ve kadınların sayısıdır. Kimdir bunlar ve niçin bu şekilde ölmeyi tercih etmektedirler? Hangi sosyal tabakadan gelmekte ve ne tür inanç ve görüşlere sahiptirler? Dünyayla bağlarını koparan etkenler nelerdir?

Terörizm bağlamında meseleye yaklaşan ve terörist davranışları anlamaya çalışan Long (2002), bazı yanlış kavramsallaştırmalara dikkat çekmektedir. Long’a göre (2002: 415), en genel yanlış kavramsallaştırmaların başında, onları hastalıklı kişiler olarak görme fikri gelmektedir. Teröristlere ve terörist gruplara yönelik bu bakış açısı yanlış olsa bile, Candansayar’ın (2002: 384) belirttiği gibi, bu yaklaşımın sıradan insanları ve devleti rahatlatıcı bir yanı da bulunmaktadır. Bu açıdan, belirli grupları ve kişileri ötekileştirmek ve belirli etiketlerle damgalamak oldukça işlevseldir. Long’a göre (2002: 416), bir diğer basit ve belki de daha rahatlatıcı kavramsallaştırma ise teröristlerin ahlâki değerlerinin zayıf olduğu düşüncesidir. Bu tür yaklaşım ve düşüncelerin teröristlerin davranışlarını anlamada yetersiz kaldığını belirten Long, diğer taraftan bu yaklaşımlar benimsendiği taktirde bizi bazı sorunlarla yüzleşmekten kurtardığını belirtmektedir. “Örneğin, Filistinli teröristler ahlâki değerleri düşük kişiler olarak görüldüklerinde, onların kendi kaderlerini tayin hakkı sorunuyla yüzleşmek gerekmez” (Long, 2002: 416). Long’a göre, teröristler arasında iki kişilik özelliği (düşük benlik-saygısı ve risk almayı tercih etme) çok yaygın bir şekilde gö-

rılmektedir. Düşük benlik-saygısı olanlar, kendilerine gerçekçi olmayan yüksek beklentiler belirler, başarısızlık durumlarında beklentilerini yükseltirler, bu gerçekçi olmayan beklentiler aynı zamanda onları gruplara yöneltilir. Burada da “grup kimliği” ön plana çıkmakta ve bu kimlik bireysel kimliğe baskın gelerek bireyi grup içinde eritmektedir. Risk alma eğilimi de onların önemli bir kişilik özelliğidir. Çünkü onların çoğu uyarıcı avcısıdır; stres içeren durumlar onlar için çekicidir ve hareketsizlikten çabuk sıkılırlar. Bu yüzden, eylemde bulunmak onlar için hayati bir öneme sahiptir.

İntihar komandolarıyla ilgili (onların sosyo-ekonomik durumlarını, ruh hallerini, bir inanç veya ideolojiye olan bağlılıklarını, geçmiş yaşantılarını, aile ve çevreleriyle olan ilişkilerini ve eylemde bulunma nedenlerini gösteren) yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Berko ve Erez, İsrail hapisanelerinde yatan intihar eylemcileriyle (eylemde başarısız olan veya son anda eylemden vazgeçen kişilerle) yaptıkları araştırmada şu sonuçlara varmışlardır. Eylemcilerin yaşı, 16-28 yaş aralığında, eğitim durumları ilkokul 3. sınıftan üniversite 2. sınıfa kadar değişmekte, gelirleri ise ortalamanın üzerindedir. Görüşülen kişilerin en çok dile getirdikleri husus ise “Filistin sosyal kimliğinin baskı altında tutulması ve aşağılanması”dır (Aydınalp, 2011: 237-239).

Bir diğer araştırmacı Hassan ise, daha geniş kapsamlı bir araştırma yapmıştır. Hassan, sadece eylemcilerle değil, onların aile ve yakınları, örgüt üyeleri ve siyasi/askeri kanaat önderleriyle de görüşmüştür. Hassan’a göre, eylemcilerin yaşları 18-28 arasında değişmekte, düzenli bir ücret alan eylemcilerin çoğu orta tabakaya mensuptur. Hatta iki eylemci milyoner ailelerden gelmektedir. Eylemciler çok yoksul ve eğitimsiz olmadıkları gibi basit fikirli ve depresif de değildirler. Eylemcilerin yarısı mültecilerden meydana gelmektedir. Normal kişiler olan eylemciler, nazik ve ciddi insanlar olup alçakgönüllü gençler olarak bilinirler. Hassan’a göre, eylemcilerin çoğu “derinden dindar” kişilerdir. Eylemcilerin ana vurgusu ise “İsrail’in kendilerini aşağıladığı, topraklarını işgal ettiği ve tarihlerini yalanladığı” şeklindedir (Aydınalp, 2011: 240-241). Hamas ve İslami Cihad gibi örgütlerin eylemcileri seçerken “gönüllülük” esasına göre hareket ettiğini belirten Hassan, örgütlerin adam seçerken dikkat ettikleri hususlardan da bahsetmektedir. Buna göre, intihar eyleminde bulunacak kişiler 18 yaşından büyük ve bekâr olmalı ve ailede para kazanan tek kişi olmamalıdır. Ailevi so-

rumlulukları olanlar ile iki kardeş bir arada gönüllü olmuşsa onlardan biri mutlaka geri çevrilmiştir. Adam seçiminde, özellikle, eylemcinin iç disiplinine, arkadaş ilişkilerine, cami ve cemaate devamına ve dini yönelimlerine dikkat edilmektedir (Aydınalp, 2011: 242).

Gazze’de psikiyatr olarak görev yapan ve Filistin’in bir şiddet toplumu olmadığını savunan Sarraj, diğerlerinden farklı olarak intihar eylemlerini, umutları ve onurları kırılmış insanların “sistemik ve kronik aşağılanmaya karşı” bir tepkisi olarak görmektedir. Sarraj’a göre, işgalle gelen yeni yaşam nefreti öğretmek sevgiyi yok etmiştir. İntihar eylemleriyle işgal altında yaşamak arsasında bir bağ kuran Sarraj, bazı psikolojik dinamiklere dikkat çekmektedir. Sarraj’a göre, aile üyelerinin, “özellikle babanın çocuk ve gençlerin önünde şiddete maruz kalması, otoriteyi temsil eden baba imajının yıkılmasına sebep olmaktadır” Bu da çocuklar üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir (Aydınalp, 2011: 251).

Şehadet ve cihad bağlamında meseleye yaklaşan Khosrokhavar ise (2006: 93-265), İran, Filistin, Lübnan ve el-Kaide örneklerinden hareketle intihar eylemcilerinin hangi psikolojik ruh hâllerini yaşadıklarını ve ne tür sosyal koşullardan geçtiklerini anlamaya çalışmaktadır. Khosrokhavar, İran örneği hariç, özellikle şu hususlara dikkat çekmektedir:

Küçük düşürülme ve kendini değersiz biri olarak görme. Filistin örneğinde olduğu gibi birçok kişi Lübnan ve Ürdün gibi yerlerdeki mülteci kamplarında yaşamaya mahkûm edilmiştir. Kamplar, insanca yaşamak için gerekli alt-yapıdan yoksundur. Yoksulluk ve çaresizlik bir kader gibi görülmeye başlanmıştır. Bu ortamlarda yaşayan gençler, düşman tarafından küçük düşürüldüğüne inanmakta ve eğer halkı ve vatani için bir şey yapmazsa, hayatı gibi ölümünün de bir değere sahip olmayacağı hissine kapılmaktadır. Fakat bir intihar komandosu olarak eylemde bulunarak hem düşman karşısında kendi varlığını küçük düşürülmeden kurtarmış olacak, hem de ölümünden sonra kendisinden, halkı ve vatani için fedakârlıkta bulunduğu için, övgüyle bahsedilecek ve bu şekilde değerli bir insan konumuna yükselecektir. “İntihar bombacısının hedefi, İsrail’i yok etmekten çok (genç Filistinliler onun askerî ve teknolojik düzeyde inkâr edilemez bir üstünlüğe sahip olduğuna inanıyorlar), İsrailileri öldürmek ve İsraililer ve Amerikalıların aksine, saygın ve namuslu bir birey mertebesinin kendisinden esirgendiği bir dünyada sesinin duyulmasını sağlamaktır” (s. 67).

Fedakârlık. Belirli inançlar ve değerler uğrunda kendini feda etme, eskiden beri rastlanan bir durumdur. Bu durum, Filistin ve el-Kaide örneklerinde olduğu gibi, günümüzde de açıkça gözlenmektedir. Filistin örneğinde bağımsız bir ulusun kurulması için, el-Kaide örneğinde ise evrensel bir *ümme*'nin inşası için birilerinin fedakârlık yapıp kendilerini kurban etmesi gerekir. Böylece, ulusun ve ümmetin önündeki engeller ortadan kalkacak, ulus ve ümmetin oluşumu giderek hızlanacaktır. Genç bir kadın intihar komandosunun arkasında bıraktığı mektupta, fedakârlık hissi şu şekilde dile getirilmiştir: “Ben şehit Sana Yusif Mhydi; 17 yaşındayım, Güney’denim. Güney Lübnan. İşgal edilmiş, baskı altındaki Güney, direnişçi ve devrimci Güney. Şehitlerin Güney’indenim, Şeyh Ragıp Harb’in Güney’inden... Kahraman Vecdi es-Sayig’in Güney’inden... Öldüğüm gün sevinçle dolup taşın, sanki düğün günümüştü gibi... Ümit ederim ki ruhum diğer şehitlerinkiyile buluşur ve düşman askerlerin tepesinde gök gürültüsü gibi yankılanır. Ben ölü değilim, hâlâ aranızda yaşıyorum; şarkı söylüyorum, dans ediyorum ve emellerimi gerçekleştiriyorum, kahramanlığın ve şahadetin ta kendisi olmaktan dolayı sevinçle doluyum... benim için gözyaşı dökmeyin... mutlu olun ve gülün çünkü hâlâ kurtuluş ümidi verecek yaşayan insanlar var. Ben Güney topraklarında kök salıyorum ve onu kanımla ve sevgimle daha güçlü kılıyorum. Onu beklemek zorunda kalmamak için ölüme kendim gidiyorum... Son dileğim bana ‘Güney’in gelini’ demenizdir” (s. 180).

Nefret ve yersiz-yurtsuzluk. Filistin örneğinde olduğu gibi, İsrail ve İsrail’i destekleyen Amerika’ya karşı büyük bir nefret var. El-Kaide örneğinde ise, başta Amerika olmak üzere, bütün Batı’ya karşı ve Batılı değerlere (modernite ve modernitenin değerlerine) yönelik bir nefret bulunmaktadır. El-Kaide’ye bağlı olanlar, Batılı bir toplumda yaşamış, orada eğitim görmüş ve her biri en azından iki dil bilen (bazıları dört-beş dil biliyor) eğitilmiş ve varlıklı kişilerdir. Almanya, İngiltere ve Fransa gibi eskiden kendilerini sömüren toplumlarda yaşamaktadırlar. Cezayir, Fas, Tunus, Filistin, Pakistan ve Hindistan gibi Batı’nın sömürge gazabına uğramış ülkelerden gelen bu genç adamlar, küçük yaşta itibaren içinde yaşamalarına rağmen, Batılı toplumlarda kendilerine sağlam bir dayanak bulamamışlar, kendilerini sürekli sürgün hayatı yaşamış gibi hissetmişler ve toprağından koparılmış ve yabancı bir toprağına ekilmiş bitki gibi yersiz-yurtsuzlaşmışlardır. Bir ulusla bü-

tünleşemeyen bu gençler, varlıklarını ve ümitlerini İslamî bir ümmet arayışında bulmuşlardır. Nefretin verdiği intikam ateşiyle de kendilerini el-Kaide gibi örgütlere yakın hissetmeye başlamışlardır. Çünkü nefretin gücü ve varlığın tezahürü düşmanın ölümünde ortaya çıkmaktadır. “Öteki’nin yok edilmesi, kendini ifade etmenin bir biçimi” (s. 175) hâline gelmiştir.

Khosrokhavar ayrıca, casusluk gibi suçlamalardan kurtulmak için de bazı kişilerin masum olduklarını halkına göstermek niyetiyle intihar eylemcisi olduklarını belirtmektedir. Neticede Khosrokhavar’a göre (2006: 148), “ister varlığı inkâr edilen bir ulusun öncüleri olsunlar (Filistin), isterse de... imkânsız bir uluslar ötesi cemaatin (el-Kaide) öncüleri, şehitlerin hepsinin ortak özelliği şudur: onların bir ütopyaları vardır. Bu ütopya hiçbir zaman bütünüyle gerçekleştirilemez ve sorun da bu ütopyayla inatçı bir gerçeklik arasında bir uzlaşma yolu bulmaktır.” Zira ona göre, ütopyanın gerçekleşme şansı sona erdiği anda, intihar komandoları ortaya çıkmaktadır. İslâmiyet ve İslâmiyet’teki cihad ve şehadet olguları ise eylemde bulunan intihar komandolarına bir meşruiyet ve kutsallık kazandırmaktadır. “Genç adamlar, nefret ve ümitsizlikten dolayı mukaddes olana başvurarak, şahadete yöneliyorlar ve kendi yaşamlarını kendi elleriyle sona erdiriyorlar çünkü katlanılmaz olarak gördükleri bir durumda yaşıyorlar (... Filistin örneğinde genç bir Filistinlinin, İsrail işgali altındaki yaşamlarına ait somut sorunlara hiçbir çözüm olmadığını kabullendiği an)... Ölümde gerçek bir cemaat kurmaya kalkışarak kendi ölümlerini mukaddes kılıyorlar” (s. 118).

Bu görüşlerden başka, birkaç hususu daha dikkate almak gerekmektedir. Birincisi, insanoğlunun en temel ihtiyaçlarının başında ontolojik güvenlik ve özgürlük gelmektedir. Tarihteki birçok mücadelenin temelinde bu ihtiyaçların karşılanması olgusu yatmaktadır. Bu iki ihtiyaç tehlikede olduğu müddetçe, ne güvenli bir yaşam alanı meydana getirmek mümkündür ne de özgürlüğü insanların zihninden silip atmak. Güvenlik ve özgürlük ihtiyaçları iki alanda zuhur etmektedir: bireysel ve ulusal. Bir bireyin güvenliği ve özgürlüğü ne anlama geliyorsa, bir ulusun güvenliği ve özgürlüğü de benzer bir anlam taşımaktadır. Hatta, bireyler bir devletin sınırları içinde yaşamak zorunda oldukları için, çoğu zaman ulusal güvenlik ve özgürlük bireysel güvenlik ve özgürlükten daha önemli olmaktadır. Bireylerin güvenli bir ortamda yaşamaları için ulusun güvenli olması lazım; bireylerin özgür olması için de ulu-

sun özgür olması gerekir. Bu ikisi arasında sıkı bir bağ vardır. Bugün Filistin örneğinde bu açıkça gözlenmektedir. El-Aksa Şehitleri Tugayı mensubu ve güzel sanatlar mezunu 27 yaşındaki Yunus, bir görüşmede şunları dile getirmiştir: “Amacım, İsraililere korku salmak ve ülkemi kurtarmaktır... Eylem sırasında asıl amacım, her ne kadar sonuçta bu işin bir parçası olsa da, İsrailileri öldürmek olmayacak, öldürmek asla gerçek amacım değil. Eylemim, sorumlulara ve tüm dünyaya bir insan için en iğrenç şeyin özgürlük olmadan yaşamaya zorlanmak olduğu mesajını taşıyacak” (Jaber, 2002).

İkincisi, intihar saldırıları görsel medya tarafından bilinçli bir şekilde sürekli gündeme getirilmektedir. Her bombalı saldırı, bir intihar saldırısı şeklinde sunulmaktadır. Bu ise intihar saldırılarını düzenleyen kesimleri ve halkları (örneğin Müslümanları ve Filistinlileri) diğer insanların ve halkların gözünde potansiyel bir suçlu konumuna düşürmektedir. Bu da terörle mücadele adı altında bu kesimlere ve halklara yönelik bir savaşın veya işgalin başlatılmasını meşru kılmaya yaramaktadır. Savaş veya işgale maruz kalan halk ise intihar saldırıları düzenlemekten vazgeçmek yerine, daha sistemli ve kararlı bir şekilde eylemlerde bulunmaya yönelmektedir. Dolayısıyla, intihar saldırıları hem medya tarafından dolaylı bir şekilde etkilenmekte, hem de işgalden doğrudan beslenmektedir.

Sonuç

İntihar saldırıları yoğun çatışma, baskı ve zulümlerin görüldüğü yerlerde bir ölme ve öldürme eylemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan, intihar saldırıları adaletsizliğe karşı bir haykırış, çaresizliğe karşı bir çırpınış, zulme karşı bir intikam aracı ve güçlü düşmana karşı zayıfın bir savunma ve/veya saldırı silahı olarak görülebilir. Fakat intihar saldırılarını tepkisel davranışlar olarak görmemek gerekir. Zira, özellikle siyasi amaçlar için mücadele öden örgütler, intihar saldırılarını amaçlarına ulaşmada bir taktik olarak kullanmaktadırlar. Günümüzde meydana gelen intihar saldırılarının bir taktik veya strateji halini aldığını söylemek mümkündür. Çünkü saldırılar örgütler tarafından önceden planlanmakta, saldırıyı yapacak kişiler özel olarak eğitilmekte, muhtemel sonuçlar ayrıntılı olarak hesaplanmakta, verilecek mesajlar önceden belirlenmekte ve eylemi meşrulaştıracak dini ve ideolojik değer/sembollere başvurulmaktadır. Sonuçta intihar saldırıları,

örgütlerin kendilerince haklı taleplerini dünyaya duyurmanın bir aracı haline gelmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla intihar saldırılarına başvuran örgütlere göre, intihar eylemlerinin terör eylemleri olarak görülmesi, kendilerinin de terörist örgüt olarak ilan edilmesi fazla bir anlam ifade etmemekte; aksine bu örgütler, haklı olarak gördükleri talepleri için meşru olarak inandıkları yollara başvurarak ölme ve öldürmeyi doğru bulmaktadırlar. Ancak, ölen ve öldürülenlerin çoğunun sivil vatandaşlardan oluşması, haklılık ve meşruluk noktalarında, intihar saldırılarını ciddi şekilde sorgulamayı gerektirmektedir.

Normalde, insan hak ve özgürlüklerinin korunduğu ve anayasal güvence altına alındığı demokratik bir toplumda insanlar ve örgütler haklı taleplerini hukukça belirlenmiş meşru yollarla talep etmekte ve savunmaktadırlar. Kanunlara aykırı her türlü hak talep etme yolu, hele hele şiddet içerikli yöntemler, tamamen yasa dışı ve gayrimeşru kabul edilmektedir. İntihar saldırıları ise masum insanları öldürmek ve insanlar arasında bir korku ve panik havası meydana getirmek suretiyle en başta insanların en temel hakkı olan yaşam hakkını ortadan kaldırmaya sebep olmaktadır. Bir hakkın elde edilmesi için başka hakların çiğnenmesi meşru görülmektedir. İntihar saldırıları, terör eylemleri olarak görülsün veya görülmesin, her şeyden önce içerisinde şiddet unsuru barındıran eylemlerdir. Sadece bu özellikleriyle bile meşrulukları oldukça tartışmalıdır. Sebepleri anlaşılabilir, fakat haklılıkları ve meşrulukları şüphe götürmektedir. Kolayca başvurulmuş bir yöntem olduğu için “ucuz eylemler” olarak görülmektedir (Said, 2005: 120).

İntihar saldırıları ucuz eylemler olarak görülseler de, kendi toplumlarında ve uluslararası toplumda talepleri karşılanmayan veya adalet bulamayan bazı kesimler, bir hak talebi veya intikam aracı olarak bu saldırılara başvurmayı sürdürebilirler. Zira bireyler ve toplumlar farklı adalet anlayışlarına sahip oldukları için, eylemde bulunurken ve eylemlerini değerlendirirken kendi adalet anlayışları ve değer yargılarını ölçü almaktadırlar. Bu da, her toplumun/kesimin üzerinde uzlaşacağı değer yargıları ve adalet ilkelerini oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Sonuç itibarıyla denilebilir ki, farklı adalet anlayışları ve değer yargıları ile eylemleri meşrulaştıran dini/ideolojik semboller var olduğu müddetçe, işgaller sürdüğü sürece, zulüm ve haksızlıklar önlenmediği müddetçe, direniş ve başkaldırı hareketleri var olmaya devam edecektir. Zayıflar güçlü düşmana karşı mücadele ederlerken muhtemelen intihar saldırı-

ları gibi taktiklere başvurmayı sürdüreceklerdir. Bireyler de, hem kendi özgürlükleri hem de uluslarının veya topluluklarının selameti için hem kendilerini hem de başkalarını öldürmeye devam edeceklerdir.

Kaynakça

- AÇIKGÖZ, R. (2008) “Adalet ve Özgürlük Bağlamında Türkiye’de Demokrasi”, *Köprü*.
- AYDINALP, H. (2011) *İntihar Eylemleri Ekseninde Din ve Terör*, Birleşik Yayınevi. Ankara.
- ARIBOĞAN, D. Ülke (2003) *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna-Terörizmi Anlamak ve Anlamlandırmak*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- BALCI, K. (2002) “Öldürmek İçin Ölmek”, <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-11173-26-oldurmek-icin-olmek.html>
- BARBER, Benjamin R. (2003) *McWorld’e Karşı Cihad- Yeni Dünya Düzenini Biçimlendiren Güçler: Küreselcilik ve Kabilecilik*, (Çev. Eser Birey), Cep Kitapları, İstanbul.
- CANDANSAYAR, S. (2002) “Terörizm ve Psikiyatri”, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Der. Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara.
- CASTELLS, M. (2006) *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, 2. Cilt: *Kimliğin Gücü* (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CİRHİNLİOĞLU, Z. (2004) *Terör ve Toplum*, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- CRONIN, Audrey K. (2003) “Terrorists and Suicide Attacks”, <http://www.fas.org/irp/crs/RL32058.pdf>
- ÇAPAN, E. (2004) “Suicide Attacks and Islam”, <http://www.muslim-way.org>
- DURKHEIM, E. (1992) *İntihar*, (Çev. Özer Ozankaya), İmge Kitabevi, Ankara.
- ERGİL, D. (2000) “Suicide Terrorism in Turkey”, *Civil Wars*, 3 (1).
- ERKİLET, A. (2004) *Ortadoğu’da Modernleşme ve İslâmî Hareket-*

ler, 4. Baskı, Hece Yayınları, Ankara.

GÜZEL, C. (2002) “Korkunun Korkusu: Terörizm”, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Der. Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara.

FANON, F. (2007) *Yeryüzünün Lanetlileri*, (Çev. Şen Süer), Versus Kitap, İstanbul.

HASSAN, R. (2008) “Global Rise of Suicide Terrorism: An Overview”, *Assian Journal of Social Science*, 36.

JABER, H. (2002) “Filistinli İntihar Bombacısının Dünyasına Yolculuk”,

<http://www.patikalar.net/fceviri.htm>.

HÜSEYİN, A. (2004) *Ortadoğu’da Devlet ve Terör*, (Çev. Taha Cevdet), 3. Baskı, Pınar Yayınları, İstanbul.

KHOSROKHAVAR, F. (2006) *İntihar Bombacıları: Allah’ın Yeni Şehitleri*, (Çev. Tülay Duman), Versus Kitap, İstanbul.

LONG, David E. (2002) “Terörist Davranışı Anlamak”, *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Der. Cemal Güzel, (Çev. Nursen Oral), Ayraç Yayınevi, Ankara.

MOGHADAM, A. (2006) “Suicide Terrorism, Accupation, and the Globalization of Martyrdom: A Crituque of Dying to Win”, <http://fletcher.tufts.edu/jebcenter/pubs/moghadam/SCT%20Article.pdf>

ÖZEL, A. (2007) *İslâm ve Terör - Fıkhî Bir Yaklaşım*, Küre Yayınları, İstanbul.

PAPE, R. (2006) “Dying to Win: The Strategic of Suicide Terrorism”, *Australlian Army Journal*, 3 (3).

PAPE, R. (2003) “The Strategic of Suicide Terrorism”, *American Political Science Review*, 97 (3).

PAPE, R. (2004) “İntihar Terörizminin Mantığı”

<http://www.network54.com/Forum/382964/message>

PEDAHZUR, A., PERLIGER, A. (2006) “The Changing Nature of Suicide Attacks: A Social Network Perspective”, *Social Forces*, 84 (4).

QASSAM, N. (2006) *Hizbullah, Bir Hareketin Anlatılmamış Öyküsü*, (Çev. Muharrem Tan), Kesit Yayınları, İstanbul.

SAİD, C. (2005) *Ademoğlunun İlk Mezhebi- İslam ve Şiddet Üzerine*, 3. Baskı (Çev. H. İ. Kaçar), Pınar Yayınları, İstanbul.

SEVİNÇOK, L. (2012) *İntihar Saldırıları*, Bencekitap, Ankara.

SINIRSIZ HABER (2011) *TRT Türk*, (12.04.2011, Saat: 22:20 - 23:00).

SPECKHARD, K., AHKMEDOVA, K. (2006) “The Making of a Martyr: Chechen Suicide Terrorism”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 29.

WOLF, Eric R. (2000) *Köylüler*, (Çev. Abdulkerim Sönmez), İmge Kitabevi, Ankara.

ZEDAILS, Debra D. (2004) “Female Suicide Bombers”,

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubid=408>.